

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ЗДІЙСНЕННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Бутенко О.І., к.е.н.,
Європейський університет, м. Черкаси

У статті розкрито основні наукові підходи до формування податкової системи в Україні. Визначено її роль в активізації інвестиційних процесів у здійсненні інноваційної перебудови економіки

The article deals with the main scientific approaches to the tax system formation in Ukraine. Its role in activation of investment processes while accomplishing innovative reformation of economics is determined

Постановка проблеми. Сучасний фінансовий стан України свідчить, що фінансові ресурси державного бюджету й кредитних установ у найближчі роки будуть досить обмеженими і забезпечити інноваційний шлях розвитку вони не зможуть. Саме тому важливим напрямом державного фінансування може стати податкове стимулювання інноваційної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. У наукових працях, присвячених теорії оподаткування, немає єдиної думки стосовно функцій податків. Одні економісти виділяють дві основні функції податку – фіскальну й регулюючу [1, с. 138]. Фіскальна функція полягає в централізації у бюджеті частини ВВП на суспільні потреби і забезпечує дохідну частину бюджету. Сутність регулюючої функції полягає у впливі держави через податки на процеси суспільного відтворення. Інші економісти розширюють коло функцій податків, зараховуючи до них розподільчу та стимулюючу [2, с. 91].

Проблемам пов'язаним з трансформацією процесів оподаткування присвячено значну кількість досліджень вітчизняних учених: В. Андрущенко, О. Василюк, В. Гейця, А. Данилова, П. Мельника, В. Опаріна, А. Соколовської, А. Тищенко, В. Федосова та ін.

У вітчизняній літературі, присвяченій проблемам оподаткування, досі не дістало необхідного теоретичного обґрунтування питання доцільності надання податкових пільг з метою інноваційної діяльності, їх характеру, виду та методу розрахунку.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі податкової системи в інноваційному розвитку підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Заслуга розробки системи заходів державної податкової політики належить Кейнсу [3, 155 – 165].

Конституцією України закріплено положення про те, що систему оподаткування встановлюють закони України. Це означає, що податкове законодавство повинне відповідати Конституції України і в той же час створити підґрунтя для його подальшого вдосконалення.

Варто зауважити, що окремо взятий закон з оподаткування, яким би він не був ідеальним, не може принести очікуваного результату без тісної його погодженості з усією системою законодавства у державі [4, с. 220].

На важливість чіткого визначення податку у свій час указував Адам Сміт «... податок, що його зобов'язується сплачувати кожна окрема особа, має бути точно визначеним, а не довільним... Невизначеність оподаткування розвиває зухвалість і сприяє підкупності розряду людей, які й без того не мають популярності...» [5, с. 505 – 506].

Податкова система України в перехідний період, який досить затягнувся, призвела до невиннованого вилучення обігових коштів підприємств, що призвело до зростання потреби в кредитних ресурсах. Деформації, нестабільність у ставках, значні нарахування на фонд оплати праці усе це не могло сприяти підприємницькій діяльності. Велика кількість податкових пільг вели до необґрунтованого перерозподілу ВВП, створюючи неоднакові умови для господарювання. Як наслідок такої політики: тіньова економіка, ухиляння від оподаткування, виникнення податкової заборгованості. Україна у рейтинговому дослідженні Міжнародної фінансової корпорації, група Світового банку (МФК) «Ведення бізнесу» за показниками «система оподаткування» займає 181 серед 183 країн, що досліджують. За цим показником ми випереджаємо лише республіку Білорусь та Венесуелу [6].

У країні давно виникла потреба у проведенні податкової реформи, у т.ч. забезпеченні інноваційної перебудови економіки.

Практика державного стимулювання інноваційної діяльності використовує дві форми: пільгове оподаткування і пряме державне фінансування витрат на наукові й науково-технічні роботи. Світовий досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності має позитивну практику використання

обох. Наприклад, поширення набули прирісні пільги, тобто такі, що стимулюють підприємства до інноваційної діяльності. Урядами Австрії, Німеччини, Італії для підтримки окремих галузей створювали спеціальні інвестиційні фонди. Так, у Німеччині фонд акумулював відрахування на інвестиційну допомогу від прибутку всіх промислових підприємств, крім тих, яким передбачалося надання такої допомоги [7, с. 248].

В умовах фінансової кризи розвинуті країни серед альтернативних напрямів мінімізації її негативних наслідків розглядають зниження податкового навантаження з метою стимулювання внутрішнього попиту інвестицій або збільшення державного фінансування заходів із підтримки національної економіки [8, с. 22 – 32].

На жаль, Україна має негативний досвід побудови вітчизняної податкової системи на еклектичному поєднанні принципів двох податкових систем – європейської (переважає обкладання обороту у формі податку на додану вартість) та американської (прибутковий принцип оподаткування), що значно ускладнює процес оподаткування в Україні, а також є джерелом ризиків неефективності адміністрування податків і зборів.

У 2007 р. було прийнято Концепцію реформування податкової системи України до 2015 року, зважаючи на стратегічні цілі побудови соціально-орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграції у Європейське співтовариство [9].

Концепція визначає один із основних завдань податкової реформи зниження податкового навантаження. Зокрема, передбачено поетапне зниження ставок податку на прибуток і ПДВ.

Завдання оподаткування полягає у мінімізації надлишкового податкового тиску при заданій і сталій частині податкових надходжень. Вважають, що чим менша відносна величина надлишкового податкового тиску, тим ефективніша система оподаткування.

Досвід розвинутих країн показує, що зниження рівня оподаткування не веде одразу ж до швидкого зростання надходжень до бюджету, зростання економіки. За розрахунками вчених, тривалість зростання доходів бюджету від моменту зміни податкової політики становить десь 2 – 3 роки. Отже, зменшення податкового тягара веде до зменшення податкових надходжень до бюджету, а зменшення і до того невеликих соціальних витрат веде до соціального незадоволення. Вихід полягає у створенні умов для нормальної праці, пристойній оплаті з тим, щоб більшість громадян держави могла б обходитися без державних дотацій. Поки що ці витрати неможливо перекласти на підприємства, оскільки більшість із них є збитковими або ж у кращому випадку низько прибутковими. Однією із головних умов зменшення податкового навантаження на виробника є зростання заробітної плати. Адже зростання оплати праці буде сприяти підвищенню суспільного добробуту, суспільного попиту, а попит у свою чергу активізує виробництво, а, отже, й інвестування. Збільшення фонду оплати праці буде сприяти надходженню до бюджету у формі податку на доходи громадян, а зростання заробітної плати приведе до зменшення соціального навантаження на бюджет.

Як і будь-яка інша система, система оподаткування базується на певних принципах, серед яких основними є наступні:

- стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу) спрямованого на розвиток виробництва;
- обов'язковість впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів, визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства);
- рівнозначність і пропорційність стягнення податків з юридичних осіб здійснюється у певний частині від отриманого прибутку та забезпечення сплати рівних податків і зборів (обов'язкових платежів – на більші доходи);
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- стабільність – забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- економічна обґрунтованість – встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;
- рівноправність оплати – встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), виходячи з необхідності забезпечення коштів до бюджету для фінансування витрат;
- доступність забезпечення дохідливості норм податкового законодавства для платників податків і

зборів (обов'язкових платежів) [10, с. 168 – 169].

В Україні понад 20 загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), біля 15 місцевих податків. Значення має не лише рівень податкового навантаження, а й структура податкової системи. На думку науковців важливою є оцінка структури податкової системи України в контексті розподілу податків на споживання, податки на працю і податки на капітал. Найбільше податкове навантаження в Україні мають фактори виробництва – працю і капітал: податок на працю 2000 р. – 30,12 %, 2005 р. – 31,56 %; ставка податків на капітал 2000 р. – 28,2 %, 2005 – 26,31 % [11]. Отже, таке податкове навантаження на фактори виробництва не може сприяти економічному зростанню.

У 2009 р. урядом було схвалено низку заходів спрямованих на стимулювання модернізації сфер економічної діяльності через зниження податкового навантаження:

— до Закону України «Про податок на додану вартість» внесені преференційні норми, спрямовані на стимулювання модернізації сфер економічної діяльності;

— Законом України від 21.05.2009 № 1391 – VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива», зокрема, запроваджено тимчасове, до 1 січня 2019 року, звільнення від оподаткування ПДВ імпорту техніки, обладнання, устаткування, що працюють на альтернативних видах палива, а також використовуються для реконструкції існуючих та будівництва нових підприємств з виробництва біопалива та для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива;

— постановою Кабінету міністрів України від 03.09.2009 № 966 передбачено тимчасові до 01.01.2011 р. пільгові норми щодо оподаткування ПДВ операцій з імпорту товарів у межах реалізації заходів з енергозбереження (виробництва альтернативних видів палива; устаткування, яке працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії та виробляє альтернативні види палива тощо) та ін. [6].

Важливу роль у забезпеченні фінансування інноваційного розвитку відіграє банківська система, яка сьогодні також переживає кризу. Однією із форм протидії кризовим явищам має стати застосування податкових інструментів з урахуванням особливостей системи оподаткування. Вміле використання інструментів податкового регулювання може активізувати фінансову діяльність банків. Вплив інструментів податкового механізму на фінансову діяльність може бути опосередкованим і прямим. По-перше, на продуктовий ряд банківських послуг впливають методи і ставки оподаткування клієнтів банку, тобто на вибір пріоритетних напрямів діяльності банку опосередковано впливає система оподаткування суб'єктів господарювання й фізичних осіб. По-друге, система оподаткування самого банку як суб'єкта господарювання безпосередньо впливає на його фінансові результати, обсяги власних фінансових ресурсів, собівартість продуктів і послуг банків [2, с. 89]. Отже, податкове реформування повинне стосуватися як клієнтів банку (опосередкований вплив), так і самого банку (прямий вплив).

Банки України мають не лише прямі податки (підість), а й обкладені великою кількістю різноманітних відрахувань і зборів, що стримує їх розвиток, а, отже, і участь у інвестиційних процесах. Свідченням чого є зменшення темпів прибутку банківських установ, порівняно з темпами приросту сплачених до бюджету державних податків.

Вихід банків із фінансової кризи, подолання проблеми довіри населення, що буде сприяти активізації кредитно-інвестиційної діяльності зв'язків банків і виробництва, вимагає вдосконалення оподаткування комерційних банків.

Висновки. Отже, оптимізація фінансових податків нерозривно пов'язана з активізацією відтворювальних процесів в економіці і, зокрема, нагромадженням основного капіталу. Світовий досвід свідчить, що активізація інноваційної діяльності особливо на початкових етапах розвитку потребує сприяння з боку держави перш за все з використанням інструментарію податкового регулювання.

Вважаємо, що доцільно запровадити податкові пільги для підприємств, фінансових інститутів перш за все для тих, які здійснюють фінансування розвитку пріоритетних галузей промисловості, з метою модернізації на основі інноваційності. Податкове стимулювання інвестиційної активності фінансово-кредитної системи потребує створення відповідного інституційно-правового й економічного середовища, повинне стати предметом глибокого наукового дослідження.

Література.

1. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 1999. – 38 с.
2. Кузнецова А.Я. Фінансування діяльності: Монографія. – К.: Ін-т екон. Прогн. НАН України. Львів, банків. ін-т НБУ, 2005. – С. 91.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – Л.: Гемос АРВ, 1999. – 352.
4. Мацелик М.О., Пригоцький В.А. колізії в податковому законодавстві України // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2009. – № 1 (44) –

С. 220 – 226.

5. Адам Сміт. Добробут нації. Дослідження про природу та причини добробуту націй. – К. – 2001 – 593 с.

6. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. – <http://www.me.gov.ua>.

7. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: навч. посіб. / В.М. Суторміна, В.М. Федоров, Н.С. Резанов. – К.: Либідь, 1993. – С. 248.

8. Лунін І.О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / І.О. Лунін, В.В. Каліцька, О.В. Короткевич, Н.Б. Фролова // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 22 – 32.

9. Концепція реформування податкової системи України / Затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 56 - // www.sta.gov.ua.

10. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 608 с.

11. Офіційний веб-сайт «Державної податкової адміністрації України» // <http://www.sta.gov.ua>.

12. Кузнєцова Л.В. Вплив податкового регулювання на фінансову діяльність банку [Л.В. Кузнєцова] // Фінанси України – 2009. – № 10. – С. 86 – 94.